

FÖLDY JÁNOS
NAPLÓJA.
1849.

609.

Naplók
81. 23. 1.

1849. Augustus 13.

Orosz és Ausztria két nagy katonai hatalomnak roppant hadai és a magyar főhadvezér árulása kirántattak abba, hogy a rögtönzött magyar hadsereg tegyékessék, letette ex fegyverie Világosnál. Aradmegyében 1849^k év Augustus 13^{án}

Paskivits herceg, orosz hadsereg fővezére kért e tette le Görgey Arthur a magyar főhadvezér a diadérisz koronázta magyar fegyvert, azzal indokolva tette: hogy az osztrák hadseregnek, melyet a magyar mindig vert s legyőzött, nem adhatja meg magát és hadseregét.

A magyar főhadvezér, kiről azt hirdeta a hír: hogy mint tábornagy és herceg orosz szolgálatba lépni fog, Paskivits főhadiszállásán Nagyváradon hadfogolyként őriztetett, honét nem sokára az osztráknak átadotván, mint fogoly Világosfürdőbe szállíttatott, a hol jelenleg is - a jó isten és ő tudja - milyen életet él, miután bajnokársai, a diadérisz vértanúi bitójan kiadták hős lelkeiket, és a Nemzet leigáztatott.

Az orosz tiszték bémulva s nagyra becsülve a magyar hadfiak ritka vitézségét, ezekkel

és a béna honvédekkel karon fogva jártak, az osztrák tiszteket pedig üldözték, s mintegy feladatulknak tartották őket, a hol csak találkoztak velök nem csak szóval, de tetteleg bántalmazni. A sok ilyen jelenetek körül szolgáljon a következő tanúságul a skellumnek, mely a két hadsereg közt uralkodott.

Nagyváradon az ugynevezett kis térceu egy polgár szóvitába keveredvén egy osztrák tiszttel, ki szóváltás körében a kifejezést használta: "hiszen a magyar gyáva, mire a vita igen hangosná sőt ingerültté válván, a vendörséget hívó orosz tiszttel a csoport közt megjelent, s megtudván az ingerültség okát, arczba pökött az osztrák tisztnak, ily nyilatkozat kíséretében: hát miért vagunk mi itt, ha a magyar gyáva.

Az osztrák tiszttel lerörölve arczáról az orosz pököt, zsebre dugta, a nép pedig megéljenexre a távozó orosz tiszttel, szótartott csendesül.

De bérig eltávozván az orosz hadsereg, megkexdödött a tánc, az osztrák köztél bot-vevő és börtön táncza.

A történelem feladata az akkori idő eseményeit hűn visszaadni, én csak némely töredékeket jegyeztem itt meg szűk körű életemből, és fő

főképp két évig tartó fogságom életéből.

Naplóm legnagyobb része a lángok mártalékává lett, és pedig nem esetlegesen, hanem én magam voltam meggyilkolójuk, mert nem lévén sem Olmücben sem Jörsfstadtban szabad tartanunk az oroszok közt, kénytelen voltam a folytonos zaklatások miatt a szorgalommal vezetett Naplómot megégetni; e esetkél, későbbben ökre veskerített farsalányokat sikerült a fogságból kiküldenem.

1849 October 2.

Az orosz hadsereg élén megérkezett 1849 év Augustus első felében őr. gróf Lichy Lesueur mint cs. kir. főbirtos Wáradra, hol Paszkovits herceg felütötte főhadiszállását.

Az orosz hadsereg első napjaiban minden vásárlásokat magyar az ugynevezett Kossuth pénzjegyekkel tiven, elárastotta a vidéket teljesen, s miután forgalomba vette azokat, kihirdetett a rendelkezést: hogy a magyar bankjegyek érvénytelenek és elfognak égettetni.

Ex volt első a szuronyok élén álló cs. kir. főbirtos és kir. helytartónak rendelkezése, mellyel minden embernek veséig hatott, és az ország azon részét

hol az egész háború alatt csak a magyar fegyverek
dicsősége tündöklött, és ellenséget és így az osztrák
bankjegyeket sem látta — anyagilag megrontotta.

E rendelet folytán én, ki már különben is a sok
katonai élelmény és az orosz megszállás által kipurk-
tatottam, oly állapotra jutottam, hogy nem lévén egyfil-
lérnyi osztrák pénzjegyem, nem valék képes gyermekim-
nek kenyeret — a szűrteljes értelmében — adni; ezért
sírtaik éhség miatt, az orosz katonák pedig három-
kötve követelték a jó ellátást.

Ott a Flaxa, itt a család veséve volt, és a
hongyi síve megtört, midőn látta, hogy míg a magyar
főhadvezér fényes fogatokon és délezes parizákon sítá-
kat vesz környezve az osztrák orosz tisztektől, a fegy-
verítől megfosztott szegény honvéd éhen küzd — és
hal az utcák szögletain, és a kizsákmányolt hon-
fi míg csak egy darab kenyeret sem nyújthat neki,
mert éhező gyermekeit is csak a jó Anya bőven
hulló könnyüivel itatja.

De az alatt, míg a magyar főhadvezér nem fi-
gyelve az éhhalállal küzdő honvéd kínjaira, mellette
ellovagol, az orosz tisztektől, megszorítva a honvéd ke-
zét, egy-egy kopékat(x) nyom belé.

(x) kopéka egy kis orosz pénz.

A dúsgazdag magyar magnás úr gróf Zichy
Serecz mint cs. kir. főbírtos és kir. helytartó kegyes
volt én csakélységemre is kiterjeszteni magasfjggelmét.

Egy nagy gyűlékezett előtt síves volt ő' Ke-
gyelmestége és pedig a legpóriásabb kifejezésnek di-
sértében, nekem nem egy, de három akasztófát i-
gérni, előlegül pedig engemet — főbírtosi és kir. hely-
tartói hatalmánál fogva academiái igazgató-jogtaná-
ri hivatalomtól és a fixetéstől is feljűggeszteni;
mire ismerőseimnek nagy része, ne hogy árnyékom-
mal is megfertőzzem őket, még csak közeledni
sem mertek hozzám, gyávaságból inkább, mint rozsa-
ságból.

A sok barát közül csak kevés maradt
meg, mint az, valahányszor a Sereczse változik,
lenni szokott; e kevések közt van egy, ki e perczig
az maradt a mi volt, és ez az egy Baróthy Pál,
aranynál tisztább — gyémántnál szilárdabb.

A császári főbírtos, ura és császára ne-
vében fejedelmi kegyet hirdetett — papíron, valóság-
ban pedig szerecsétlenséget és nyomort vetett. A
milyen volt a vetés, olyan az aratás, — mutatják azt
a jelen idők!

A magyar pénzjegyeknek érvénytelenítése, az orosz hadsereg dulásai és a cs. fő- és albírtosok önkénykedései annyira elriasztották a természetbe a piacról, hogy a kenyér és egyéb ételmi szerek abból majd nem teljesen kimaradván, ha néha egy-egy eladó bejönni bátorkodott is, azt a venni vágyó közök ostrom alá véve, egymás közt véres harcra keltek, úgy, hogy nem egyszer fegyveres erőnek ~~kell~~ ^{kell} közebe járni, s így az is kinek érzékeny volt, majd nem úgy jart mint előttem.

A pénzkölesönzés lehetetlené vált, mert a takarékpénztár, elvesztvén a magyar pénzjegyekben állott összes vagyonát, működését megszüntette. Hogyüzletét megkereshesse, a cs. főbírtoshoz fordult, ki a kölesönt megis ígérte, de megtudva azt, hogy az intézet engemet, mint egyik létrehozóját könyvvezetőjéül választott, hogy ekként nekem s gyermekeimnek kenyeret nyújthasson, nem csak az ígért kölesönt megtagadta, de választóimat azonfelül még büntetéssel fenyegette; én rólam pedig mint követkerik gondoskodott.

1840^é October 2^{án} harmadikára fordult az idő, mert éppen éjjel volt, midőn Kovács nevű főszolgabíró vezérlete alatt egy katona

katona is mintegy 15 közelegény megszállotta lakásomat azon kijelentéssel, hogy a perertől fogoly vagyok s azonnal velök mennem kell.

A tisztt néhány legényével az alatt, míg a polgári tiszttviselő arra kényseríté nőmet, hogy vele járjon Szobáról. Szobára katonai fedezet alatt, hol ő ~~is~~ a szekrényeket véstént pecsét alá tette, véstént a bennök talált irományokat azonnal elfoglalta, - engemet szemmel tartta; - kérdésekre, hová fognak vinni? nem tudással válaszola a tisztt; továbbí kérdésekre, mit vihetek magammal? azt felelé: mindent, a mire szükség van; de a Szolgabíró bevégezvén a kutatást, szabályellenesnek mondta a tisztt fenebbi engedélyét ekként szólván: 15 forint, továbbá egy pár fehér ruha és egy felső öltöny, mind az, amit vinni szabad, a többire úgy sem leend szükség, a mi különben sem már az öné, mert mindene a Fiscusé és zárlat alá kerül.

Ezzel egy uti táskát, melybe két pár fehér ruha tetettt, kezembe adván, így szólott: bucsúzzék el nejétől - s gyermekeitől, mert a küszöböt, hogy önt kísérik, egyiknek sem szabad átlépni.

Nőm - gyermekeim s eselődeim sohogása közt vevék rövid búcsút, mondva áldást rajok, s villo-

villogó fegyverek közt indítottam ki a házból, nem tudva hova!

A fegyveres kíséret a megyeháza előtt állt meg, hol néhány század katona fegyverben állott.

Selkiszéttette a megye teremébe, itt nyolc bajtársát találtam már a fegyverek közt, u. m. Hodossy Miklóst Bihar megyei kormánybírókat, József Ödön országgyűlési képviselőt, - Nagy József országgyűlési képviselőt és Szatmár megyei kormánybírókat, - Ambrus Jánost, Jakab Mihályt és Fényes Jánoszt vezértörvényszerű bírákat, Reviczky László gy. guerrilla főnököt, - Papp Sigmund román papot és országgyűlési képviselőt, a kilencedik és utolsó az én csekélységem volt.

Miután tehát együtt voltunk, egy császári tiszttel leolvastam papírról neveinket, sorba állítva bennünket és vasra vezetett ugyan azon hajdúk által, kikkel néhány nappal ez előtt mi rendelkezünk, és azon a helyen a hol rendelkezünk; reszketve és könnyező szemekkel teljesítették a hajdúk a parancsot.

Míg ezek a megye nagy teremében történtek mi velünk, az alatt a császári megyei bíró Józsa Péter a szomszéd kis teremből gyönyörködött raj-

rajtunk és örvendőve mutatta a bitófára kijelölt áldozatokat.

A császári tiszttel, mint ezentuli parancsnokunk tudomá'sunkra adván: hogy a ki a Stökeist megkísértené, vagy parancsainak ellene szegülne, az azonnal főbe lövetni fog, ezzel a megyeház előtt állott tiz szekérhez bekísértetett bennünket, mindenikünk külön szekérrre két katona közé ültetvén, megparancsolta az elindulást, a tizedik szekérrre maga ülve fel.

Ezen kettőt-éjjel után - ütött a Székesszegyházi óra, a hogy elhagytuk a várost, nem tudva hova' iradtunk, minde mellett hogy hasonló szállítás kevés nappal az előtt már történt, mert a császári birtosok legburgobbika Józsa Péter a ritka külföldi "de nagyon betegeskedő" Csányi Lászlót magyar minisztert Prutkayval Kometh Lajos sógorával együvé láncokra fűzve, őket mint vadászebeket úgy küldte Pestre.

Sebes utazásról gondoskodva volt. Wáradtól Szolnokig minden állomás-on kétszen állottak már az előfogatok (4)

Pesten az elhírhedt Neugebäudban rajtunk ingyen szállást. Annyi volt már ott a polgártárs, hogy nekünk csak a konghába jutott hely; (5) Szolnoktól Wáradig azóta készült a vasút.

mert a ki a szobában akart helyet kapni, annak előbb a Profoxal bizonyos megérthető nyelven kellett beszélni.

Hitelünknek kicsi volt az egy konyha, kettőbe szállásoltunk tehát be, mindenünk számára egy-egy skalmaságot dobtak a földre, de a melyekben nem volt annyi skalma, hogy szegény testünk meg nem érte volna az alatta lévő téglák keménységét.

Átérva és átjárva az uton és a hideg konyhában, többen, de kivált én erősen lettem. A konyhából jobbra s balra nyíló szobákban a minden vendű s rangu Collegáink sajnálkozva néztek ránk, az egyik szobabeli Collegák látva beteges állapotomat annyiban könyöröltek rajtam, hogy szobájokban az ajtó mögött helyet adtak nekem, sőt egy lszonai premontrei papnak két takarója lévén, az egyikkel betakarta didergő testemet, melyről a nekik vasláncz már napok óta nem vétetett le, azt állítván a Profox, hogy lánczaink kulcsait a minket Pestre kísérő tiszttel visszavitte Wáradra.

Abbeli kérésünket, hogy lakatossal nyitassanak fel lánczaink lakatait, a Profox meg nem ér-

értette: mi panaszemelésről kezdteünk egymás-közt beszélni, mire régebb lakói a Neugebäudenél mosolyogtak így szólván hozzánk: látszik, hogy vjonzatok vagytok, nem ez az utja barátim, nyifstok ki ez szegényeket, és a Profox azonnal meg fog érteni benneteket.

E böles tanács és az ebből kifolyó javaslat folytán abban lön a megállapodás: hogy együtt erővel fogunk hatni, és hogy egyikünk miá nyója nevében át fogja adni a 30 pfvat. Es így lön, és az ildomos jellepéssel ezért értünk ment a nekik vasak csakugyan lehullottak rólunk.

E siker által felbátorítva, hasonlólag cselekedtünk, hogy a konyhákból a szobákba bejuthassunk, és be is jutottunk, de erőnkünk teljes kimerülésével annyira, hogy 24 órában csak egyszer és csak egy adag fözeléket rendelhettünk magunknak.

Es milyen volt az étel! Visszaemlékezve e nyomorra, gyakran jön eszembe az egy kalitkába zárt 4 farkasnak a mekönyaga, melylyel a szegények a nekik oda dobott kovás beléket bámulatos hirtelenséggel felválták.

Így valának mi is.

A mint szem látomást fogytunk mi, és

oly gyorsan hízott testben s erőnyben a
Neugebäudi örszemélyzet.)

1849 October 5-6.

Mi baja a grófnak, - kérdém a mellettém elme-
nő Profortól - hogy oly gyors léteket jár fel és
alá a tulajdali folyosón? Az ír sem fogja magát
jól érezni, ha hasonló sors érendi. A gróf halálra
van ítélve, folytatta ő, épen most kaptam az ítéletet,
de a siralomház még nincs elrendelve, s ekkor
tovább ment, én pedig elborzadva berohantam tár-
saimhoz, kik az iszonyatos híre valamennyien
felugorra felkiáltották: miwoda? gróf Batthyányi
a miniszter elnök halálra volna ítélve, az nem
lehet, és valamennyien kiakartak rohanni a
folyosóra, de az ajtók épen akkor rájuk zárattak
és ki sem nyitattak addig, míg gróf Batthyányi
Lajos élni meg nem állt.

Hogy megtörténhesseik, a mi 24 óra multa-
val csak ugyan megtörtént, a Neugebäudi lakók kö-
zül senki sem akarta elhinni, egy öreg társukat
kivéve, ki ekként szólott hozzánk: Batthyányival
kardodik a boszú barátim, mi következendünk
utána, a dráma hősök és véres leend. És igazán
volt!

A Profor kongha irnoka, egyik fogolytársunk
Székely György, kalocsamegyei plebános (s) midőn
kongha irnoki működésében szabázól szabára járt,
megsúgta nekünk: hogy gróf Batthyányi Lajos egy törül-
szűrőt tett magán a nyakán, melynek következtében
sok vért vesztett, de hogy teljes elvérzése előtt isme-
veltevé halála megakadályoztatott, gondolja lévén be-
nek, miszerint a gróf csak egy haljon meg, mint da-
jent akarják.

Írtózatos volt a hír.

Másnap, October 6^{án} délután a gróf miniszter
elnök a sok vérvesztés miatt elgyengülve, udvari
kóplánjának karjára támaszkodva, ment a vesztő-
helyre, hol nem akarván engedni a szembekezdést,
maga adta élte kioltására a jelet, és hősi halál
halt meg a magyar miniszter elnök, példát adván
honfitársainak: hogy a magyar készen halni a
Hazaért!

A kik utána következtek, mind a miniszter-
elnök példájára úgy halnak meg, mint magyarok-
hoz és hősökhöz illék.

Gróf Batthyányi Lajos béke embere lévén
az engedelmű politikát nem csak ajánlotta, de kö-
vette is, s még is akasztófára ítéltetvén, Nyak-
lebei miatt kegyelem utján löpörrel végzetetett ki,
miért? megírandó a historia.

(7) meghalt Olmüci fogságban.

Hogy nem hőhöz által és nem az akasztófa
végzették ki, az nagy családjának nagy áldozatába
került.

October 6^{ai} a bosznú nem csak Pesten
de kitünően Szabadon ünnepele, hol a tizenhá-
rom magyar tábornok, a nemzet exen dicso' vértá-
núi végzették ki, hősök módjára halva meg,
minként hősi volt egész életök.

És kik mondták a magyar miniszter-
elnökre és a többi részint halálra részint vár-
ságra ítélte állam - seggéb politikai életet él-
ő férfiakra az ítéltes? névleg azok, a kiknek
állam - és politikáról fogalmuk sincs.
Sudrilla, Slavilla, Semrdezacsék és
Morva közkatonák voltak a bírák!

Igazán volt öreg bajtársunknak, midőn
mondta: hogy Bathyányival kezdődni és a jó
isten tudja, kiken fog végződni a bosznú.
Nem csak a Neugebäude, de országszerte tömve
voltak a börtönök a politika áldozataival, kiken
ha valamennyin nem hajtatott is végre a kimon-
dott halálos ítélet, ezeken hurcoltattak a kül-
földi várakba, hogy ott a kegyelem útján rájök-
tött 15-20 évet töltésük el szabánrok közt két
marxangolva a honvágy kínjaitól.

Mi a Neugebäude kényesített lakói arra
figyeltünk, vajjon régi 5 óra tájban hallatszik-e
lődobogás az udvaron? mert a lovasság megérke-
zése valhatatlan jele volt a történeudő kivégzés-
nek.

Pitka nap volt October hónapban hogy nem
hallottuk volna az idegeinket felirgató lődobogást!

A nemzet jelési a bitófa mulak ki,
az akasztófa - melyen annyi hős kiadta nemes lel-
két - Szent János lön a magyar előtt úgy mint a
kereszt a keresztény előtt.

Megható volt szám névre különösen
a következő eset:

Dracsavay Imre a lángeszű Bihar me-
gyei képviselő, a ritka szabatosága szónok és
classikus tollu országgyűlési jegyző, egy alig 30 éves
tal férfi a mellékszobában volt fogva, csak
egy ajtó választotta el bennünket egymástól. minden-
nap kétszer is átjött hozzám egy-két partii Schach-
ka, Egy reggelen három partiet játszottunk, ő ket-
tőt nyert én egyet, s így három garast nyerém tőlem,
Szobájába távozott vissza. Délben, midőn a szokott
néhány percesnyi együtt morgas végett keresem őt,
istonyu volt a meglepetésem, azt hallani: hogy
Dracsavay barátom a szívalom hársban van. Más-

nap gróf Perényi László és Csernus társaságában végeztetett ki.

A végrehajtásnál jelen volt katonák beszéltek, hogy megrázó volt a búcsú, melylyel a három honfi megvált egymástól és a világtól. A hófehér szakállú gróf Perényi László a felső ház elnöke - megölelvén társait: eljött a Flaxa felkiáltással ment az akasztófára.

1849 November 7-8.

Borzasztó hónap volt az Octoberi hónap egész Magyarországon, de főképp Aradon és Pesten a Neugebäudeban. - Sok, a kitűl élte azt egy- vagy más helyütt, megömlő bánatában ön maga családjá, - de főképp az imádkozó Flaxának vorsa fölött.

November 7^{én} régi órákban Ambrus Vános, Jakab Mihály, Ferjes Dienes és én hivattunk harmad ízben a hadi törvényszék elébe.

Kérésel azután, a hogy vizsgálatunk, suttogni kezdtek szobatársaink egymás közt, és szomorúvá lön valameennyi egyszerre; mi lett bennetek? kérdünk tőlök; a felelet kitérő - habozó volt.

Egyik kitérőnk nagy sokára így kérde beszéltni: "Oly idöket élünk, hogy kik itt fogva vagyunk, el kell készülvén lennünk arra, hogy mint más élősö"

társaink, a bossú aldozatai leszünek erre jediq leginkább azoknak kell készülvén lenniök, a kik már többször megfordultak a hadiszék előtt; úgy mint mi felelünk három egyszerre. A szónak körgyüni kezdett, és sok kérés után végre négy habozások közt megváltá hogy - meglehet körbetevé másként van a dolog, de neki éppen most a folyosón egy ismerős katonatiszt megígta: hogy hármunknak, úgy mint Ambrus Vánosnak, Jakab Mihálynak és énnekem kifog holnap hirdettetni a halálos ítélet, és holnap után kifogunk végeztetni.

E köztés nem igen teret meg bennünket, társainkon sokkal inkább látható volt a levertség, mint mi rajtunk. A halálharban, a milyen a Neugebäude volt akkoron - az ember megbárátkozik a halállal is; így voltunk mi, kik buslakodó társainkat vigasztalva, rendeltéseket tevünk a következő napra, kiki ön-nal irván háza az öviének, is általadra a búcsú sorokat azon bajtársnak kinek leginkább vonzódot.

Az éj nagy részt, beszélgetés közt folyt le.

November 8^{án} 2. órákban csakugyan a hadiszék elébe lekísértettünk. Jakab Mi-

Mihály, a különben test s lélekre nézve erős férfi megpillantva a dobost, elsápadt, s horzám fordulva, így szólott mutatva a dobosra: tudod mit jelent az? tudom, felelém, de azért félünk vagy legalább azt mutatnunk nem szabad. Bátor-ság Miska!

Behívta a szabába, ott állott az ezredes kivont karddal, a fészület két oldalán két gyertya égett, mi végből volt ott a fészület? Bajosan tudnának rá a hadiszék tagjai megfelelni, ha csak azért nem, hogy vigasztal szolgáljon a magyarnak, miszerint üdvözítünk a Jesus Krisztus is keresztre feszített azért, mivel a szabadság - tehát isten igéjét hirdette.

A hadbíró kezében tartva az ítéletet, azt olvasta belőle: hogy Ambrus János - Jakab Mihály és én közt általi kivégzéstésre ítéltünk. Itt megállva a hadbíró, jó ideig legeltette rajtunk vizsgálódó szemét, azután így folytatta: axonban kegyelem utján 15 évi vason töltendő vár-szolgátra - a vagon, hivatal és crimvesztés mellett, vállaltatott az a halálos ítélet Bárá Hagnau a Császár alter-egója által.

Öreg bajtársunk Ambrus János, mit sem értvén németül, a hadbíró azt kérde tőle:

megértette - e az úr az ítéletet? meg a Strangot felelő a tisztos bajtárs. Mire a hadbíró Müller nevű budai születés lévén, fülhasító magyarsággal kezdé magyarázni az ítéletet, de az öreg bajtárs által félbeszakítván: soha sem farszta magát az úr, mondo neki, majd megmondják azt nekem az én jó társaim, ha rá fognak érni.

Ne vélje azonban senki hogy életünket B. Hagnau emberézetének körsön hetjük. Körsönt sem. A tömördek kivégzés segyit barbar eljárás, ugyanint botortatás és a nők veszörtetésre, nagy megindulást okozott Európában: mire jönnek ^{lának} egy rendeletet bocsátani Bécsből, hogy a halálos ítéletek végrehajtása további intézkedésig süggessék fel.

Öröm nap volt ez a Neugebäudeban, nem mintha az odavaló fogoly közönség a mi életünknek oly annyira örvendezett volna, de mivel rajtunk tört meg a halálkaszka, s így a sok fogoly mentve hitte exentul életét.

Lehetetlen itt egy fogoly társamról Hodossy Miklosról meg nem emlékezmem.

Ő 1848-é előtt nem tartozott a szabad elvű pártok, de mint nagy birtokos, sok pénzű (*) ezt is a Neugebäudeban tanulta

ember, továbbá mint jó hírű jogtudós és publicus-
 ta becsültetvén, 1848^{ban} kormánybirtosáért Bihar
 és a Komáromi Erdély megyékben, ki mint ilyen pontos
 száma, takarékosága és kifejtett erélyessége ál-
 tal kitüntette magát; - és ezen ember kerülvén
 a Neugebäudeba itt teljesen átváltozott annyira
 hogy nem volt nátnál gyávább - nem késszenőbb
 az egész fogoly-seregben.

O, a kevéssel az előtt élet és halál ura,
 most mindenki - még fogoly társai előtt, mint ala-
 mitvánát kérő köldös csüszött - és a katonatisztok
 előtt meghajlott egész a porig. Mely viselésiért
 megvetés tárgya lön. Nem egyszer történt, hogy
 midőn a folyosón járkalcam fel és alá, nagy alá-
 zatossággal ily bravakkal löveledé hozzám:
 Szabad-e hozzád csatlakoznom, s veled egyet
 ketőt fordulnom? Bizony Miklós pajtás csüf-
 sa' tetteid Biharra s leginkább tenmagadat, szó-
 lók hozzá szelédn; bocsás meg felelé' ő, de
 hiszen tudod, hogy én árvaslan vagyok, én semmit sem
 tettem, módomban sem volt, mit is tehetett volna oly
 igénytelen ember mint én, és majd meglátsod, hogy
 nektek semmi bajotok sem lesz, de engemet árthat-
 lan embert, engemet feljognak akasztani, pedig
 tudod, semmit sem tettem; mind a mellett késsz va-

vagyok minden vagyonomat odaadni, vigyék el
 mindenemet, csak a nyomorult életemet ne bántsák,
 mellyel én a bogárnak sem tudok ártani, csak azt
 hagyják meg nekem.

Igy berüle Hodossy Miklós az erélyes
 Bihar megyei kormánybirtos, kinek minden harmadik
 sava, ha valaki ingere nem tett valamit, az volt:
 "Kézem alássau, felakasztatom az urat."

Ítélet kihirdetése után, ő is jött nagy alá-
 zatossággal gratulálni nekünk: Né' Miklós paj-
 tá's - szólók hozzá - ne félj, felnem akasztanak
 máx. Hják barátom válassza' ő - meglehet hogy
 nem, de mit ér az élet vagyon nélkül, pedig
 mindenemet elfogják venni.

És Hodossy Miklós a velünk ren-
 delkerő kormánybirtos, az élet és halál ura -
 még mi kötéltálati kivégzésre, és kegyelem után
 15 évi vason töltendő várfogságra ítéltünk el,
 mindössze 2 évet kapott, és abból is a fele el-
 engedtetett neki; mind a jó magyar csak örve-
 hetett; de azért még is kérdeni lehetne a had-
 bírótól vagy b. Haynau avagy Bach ő excellen-
 cia'jától, hogy melyik paragrafus szerint tör-
 tént vele így, velünk pedig amugy.

A 15 évi várfojóság szám vala már olvasva, midőn a jó Nőm Wáradról Pestre érkeve a nagy utánajárás következtében megkapta az engedélyt, hogy velem beszélhessen. Erősebbnek találtam, mint hívéim. A nők vajmi gyakran több lelki erővel tűrik a sors csapásait, mint a férfiak!

A jó Nőm, megörvendve, hogy élve találhatott, nem kétségbeesítő könnyeket, de biztatást és hitet a jövőbe hozott utravalóul nekem, mondván; hogy nem azok kezébe van a jövő, kik a jelenben így gazdálkodnak.

Az elválás megható volt, de miután úgy mint én, erőt kívántunk egymásba lekelleni, mindketten igyekeztünk elnyomni fájdalmunkat fentartva kiki arcokat ön magának osztatlanul.

1849. December 9-10.

Dél körül járt már az idő, midőn a Profosz néhány embernek jelentette, hogy délután át fogunk szállhatni Budára, és onnan tovább, hová? azt vagy nem tudta, vagy nem akarta megmondani.

Elindításunk előtt ^{ismét} vásárk tartottunk ránk és megkérdeztünk, gyalog - vagy birkocsin - de a mi költségünkön - akarunk e Budára meenni. A többiség a Profosz sugallatára a birkocsi mellett szavazott, hogy

átkiszertetésünk feltűnő ne legyen, én pedig ez ellenkezőt akartam, hogy lássa a ki látni akarja, mi-ként huzrolják külföldre a vasba vert honfiakat. de a többiektől elválni nem akartam, hozzájuk csatláztam.

Én K. barátommal ültem egy kocsiban. Mivelve a nagy épület nagy udvarából, a kapu közelében egy rixhintó állott, s nyitott ajtajánál egy szép asszony, ki a hogy kocsinkat és a benne ülő K. barátomat megpillantva, szébbkendőjével inte feljé, s szívéből pedig hullottak a könnyük örömmel. K. barátom szívesen a kendő lobogtatást meghatóttam.

Alig robogott el kocsink néhány száz lépést, az uri hintó párvonalosan jött velünk, a szép alak kaja kihajolva hintájából néhány szót szólott francia nyelven, oly ke halkan, hogy nem ért. lettem meg, és tovább hajtattott Buda felé.

Midőn jó távol voltólunk, így szólék K. barátomhoz: szabad-e kiderítenem ki az a szép hölgy? Elmonda' nevét - rangját, és hallgatásba merült, a többit gyamítottam vagy sán ki is találtam.

Budán a várban egy kaszárnya előtt meg a fogoly szállító birkocsi k; nem messze kapujától állott az üveghintó és nyitott ajtajára támaszkodva a deli hölgy fehér szébbkendőjével.

Talán

A Kazamata, hová bevezetünk hosszú volt és sötét, lámpa nélküli égött közel a kályhához, mely körül 6-8 sötét-szomor alak csoportban ült, melyekkel nézve ránk, mint a bün szokta ez exéniyt; katonarabok voltak azok, a jó isten tudja mily jettékért itt fogva.

Látásukra eliszonyodtunk, és elborzadtunk átgondolva hol is kik közt vagyunk; hátha a ránk szabott éleket ilyen emberek társaságában kénytelen leszünk elnyomozni!

A Kazamata végig ugy nevezett priesektek voltak felállítva. Mi politikai foglyok számára tízenegyén a Kazamata tulsó végére vonulva, kijelöltük a helyet, a hová éjjelre letelepedni fogunk.

Alig hogy ezt tettük, a Profosz felre híván N. barátomat, jólébe sügött valamit titokteljesen, és vele együtt eltávozott a Kazamataból. Társaink esudálkórva néztek utánok, én gyarintottam, és hallgattam.

Visszatérve szax kérdéssel ostromolásokott; egy barátom szives volt felkérésni felelé az ostromlóknak, és azal meg szabadult az ostrom alól. - Nem de a szép ur hölgy volt itt
(*) juxta fa.

kérdém tőle, - igen felelé ő alig érthető hanggal.

A szép g.V.A. külföldön is meglátogatta N. barátomat. Kévis példány lehet hozzá hasonló, N-nak bizalmas közelei után, e hölgy szivstut érzelmei nem e földre valóok.

A nyughely nagyon kemény lévén a priesceu, az éj beszélgetés közt folyt le, alig várva a reggelt, hogy szabadulhassunk a bünhödt levegőjü barlangból.

Nem tetszik a magyar uraknak a puda agy, szolt tulsó végén egy rab büntársaihoz csak nyelven. Nem ám felelé amásik, de az olvasó sem, mellyel még nem tudnak bánni. Majd megtanulják idővel, szolt a harmadik. Sok ehez hasonló megjegyzést tettem még valószínűleg azt híve, hogy senki közeleink nem érti őket.

Midőn reggel kivetettünk az udvarra, ott állott már fegyverben a katoná ott a minket szállítandó zott paraszt hehérek, de ott állott a gyárba öltözött szép hölgy is egy új társaságában. A vezetésünkre roudelt tiszt nagyon feuhangon és durván kezdett velünk beszélni, de a szép hölgy - és kivérő jéveli rövid beszélgetés után annyira megváltozott mo-
(*) a rabláncot értette.

modora, hogy egész idő alatt a leghumánusabb bánásmódot, sőt sok előzékenységet tanúsítottunk.

Már szekereken ülve, indulandók voltunk, midőn egy magyar gránátos szekerünkhöz lojódva halk hangon azt kérde' tőlünk: hová' viszik az urakat? Külföldre a fogságba, de hová'? nem tudjuk; és mennyi időre? kérde' tovább. Kit 12 kit 13 íme. Isten, hol a te igazságod, fel-sóhajtott a vén katona, és szeméit elborítván a könnyözön, alig bírta megmondani: a Megálj isten-t.

Az 1849/50^{ti}-től felette kemény volt és a hó- és fuvatagok oly nagyok, hogy Budáról Bécsbe tizenhárom napig tartott utazásunk. Sokat kellett ez alatt szenvedniük utban úgy, mint éjjeli állomásokon.

A háboru bevégetével sok katonaság jött kelet minden irányban, valahányszor egy csapattal találkoztunk; le a gaz rebellisekkel, agyon kell ütni a Thomuth kutyákat, nem pedig szekereken szállítani őket, sőt hangzott a közönséges üdvölet.

Éjjeli állomásokon pedig más kellemetlenségek vártak ránk. Az utasítás szerint éjjel-nappal

együtt kellett lenniük, mindig egy házba szállásoltatunk be a minket kísérő katonákkal együtt. Mint a háringek, úgy össze voltunk halmozva és szorítva egymáshoz. Sok helyütt szállmat sem tudott adni a Szegény gárda, kilevén pusztítva a háboru dula'sai által.

Nappal, szidalmak és bánalmaknak, éjjel a fuladásnak hí voltunk tétetre; nappal éjjeli szállásra mint men helyre a katona üldözés elől kívánkoztunk, innen pedig a Szabadba, hogy élető levegőt szűhassunk!

Agyon volt utunk Bécsig 13 napig a nélkül hogy az alatt levegőzhettünk volna!

Utazásunk harmadik napján a tiszti állásunkra jöve is K. barátunkról a vasat levétetvén, őt karon fogta és kiment vele a házból, min a fogolytársak úgy mint a katonák bámulva egyik a másikától kérdesi: mi ez? egyik a katonák közül a Szobába lépve így szólt: A Ue-oligfogadóba ment a főhadnaggy az avvala másikerral.

Villogó szemmel tiszti vissza vagy két óra múlva K. barátunk a főhadnaggyal, és papíron írva hirtas hogy melyikünk melyik vá-
ba fog szállíttatni, felszólítva félig tiszkon be-

bennünket, hogy a ki írni akar övéinek háza
itt a papir és irón - miket hozott - írjon ki ki,
és ő rendelkezésük helyére jutataulja a leveleket.

Bámulva, sőt kétkedve nérték a Collegák
egymásra és őrá, de látva, hogy én habozás nélkül
hozta fogtam az irásokat, a többi is követte példámat.
Nem sokkal később jövé a főhadnagy, ismét elvitte K. bará-
tunkat, kinél a szép hölgy oldala mellett alkalmasint
jobb dolga volt mint mi nekünk; egy hiszem a fő-
hadnagy sem bánta meg az ide-és oda való kísérgetését.

Itti kalandaink közül leghetesebb a
Győri esetet megneve említenem. Ide érve, egy utca-
szegleten állottak meg a szekerek az őrmester pa-
rancsától, ki a tiszte távollétében vitte a parancsnok-
ságot. Még az nap mit sem evén, megéheztünk, de
a kemény parancsnok meg nem engedte a leszállást.
A nép körülállva a szekereket, ki bámult, ki saj-
nátkozott felettünk. Térdre esve, nem lakik-e
itt pék közelében, hogy Zsomlyit vehetnénk ma-
gunknak, egy szolgáló felkiált de igen, és futásnak
ered; néhány pillanat múlva, tele kötegyével pék-
süteményt hozván, azt szekerünkbe tette, és felre-
állván érte a pénzt elfogadni vonakodott, sőt tán
emberbaráti vagy honleányi érzetét sértve érzévé,
Zokogni kezdett és mi néhányan vele együtt, meg-

megindítva, ~~anélkül~~ felkénnek ezen nemis vonása ál-
tal.

Többet ért ezen tette, mintha a gazdag a jó
isten tudja tud mivel megajándékozott volna bennünket.

Az utolsó állomást épen Bécs előtt - nem
tudom a falu nevét - tartottuk. A tiszteket kedve-
se lévén Bécsben, incognito oda ment előre; ez alatt
a katonák a vendégfogadóban kihágást téve,
a megsértettek, nem lévén jelen a tiszte, kitől or-
voslást nyerhettek volna, Bécsbe mentek panasz-
ra, ki is jött azonnal helyszínére valami vés-
galó bizottság; de a tiszteket mi nem láttuk többé,
alkalmasint fogóságba került a jó ember.

Minthogy az őrmester nem tudta, hová
tartozunk Bécsben, egyik kaszárnyából a másik-
ba hurcoltatánk, mintha pénztartatogattak
volna bennünket, reggeltől - estig bolgongtunk
Bécs város utcaiban éhen - szomján, míg végre
az ugynevezett Criminálba bezárattak, ahol
sok konfitársra a kadtunk. Kik itt vár-
ják a további elszállítatásokat.

Itt töltöttük a Karácsony ünnepeket,
és itt az 1850^{ik} új évet, és még azontul is kilenc napot
mert a vas-és kőutak a hófuvatagok eltemetve lé-
vén, utnak nem indíthatattunk.

Olmüexi Szegség.

A bécsi Criminál-Palotában (*) övezontosított fog-
lyók innen szállíthatók a birodalmi különféle vára-
iba.

Csikergó hidegvolt 1850^é Január 9^{én} a hogg-
esti 8 órakor vasuton indítottunk Bécsből Olmüex-
ba, a hová Január 10^{én} reggeli 8 órakor felig meg-
fagyva érkeve, bethatásoltattunk a Katalin
Kapu melletti Karamata'kba, a hol néhány hónap-
tal ez előtt a magyar miniszterelnök a máx ki-
végzett gróf Batthyányi Lajos fogva tartatott,
és a hol a szabadság hőse a híres Lafayette
éveken át őriztetett.

Solytatása korábban.